

Тема 24. Система внутрішньшкільного контролю в загальноосвітніх закладах освіти.

План.

1. Поняття про систему шкільного контролю.
2. Вимоги до системи педагогічного контролю, умови його ефективності.
3. Види, форми й методи внутрішнь шкільного контролю.
4. Демократизація та координація внутрішнь шкільного контролю.

Література:

1. Рабченюк Т.С. Внутрішньшкільне управління: практичний посібник. – К.: Рута, 2000. – 140 с.
2. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. – Х.: Основа, 2004. – 240 с.
3. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 554 с.
4. Хриків Є.М. Управління навчальним закладом: Навч. посібник. – К.: Знання, 2006. – 365 с.
5. Мазоха Д.С., Опанасенко Н.І. Педагогіка: Навчальний посібник. – Київ, Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.
6. Онишків З.М. Основи школознавства : Навчальний посібник для студентів педагогічних вузів. – 3-є видання, доповнене і перероблене. - Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2003. – 176 с.
7. Інструкція з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I - III ступенів // Книга вчителя початкової школи: Довідково-методичне видання/ Упоряд. Г.Ф.Древаль, А.М.Заїка. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 432 с. – С.279–289.

Завдання для самостійної роботи:

1. Виконати тестові завдання з теми.
2. Опрацювати самостійно 4 питання теми «Демократизація та координація внутрішнь шкільного контролю»

Головною метою освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Досягти даної мети можна, забезпечивши високий рівень якості освіти. Як забезпечити високу якість у закладі освіти, діяльність якого багатокomпонентна і побудована на різних механізмах взаємодії? Розкриваючи сутність внутрішньої системи забезпечення якості освіти, варто звернути увагу на співвідношення таких термінів як «якість освіти» та «якість освітньої діяльності».

Закон України «Про освіту» визначає якість освіти як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», а якість освітньої діяльності – як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» (пункти 29, 30 частини 1 статті 1).

Отже, якість освіти розглядається у нерозривній єдності якості процесу (діяльності) і якості результату. Якість освітнього процесу (діяльності) є невід'ємною складовою якості освіти, яка залежить від якості освітнього середовища, включає якісні і кількісні характеристики освітнього процесу, якість професійної компетентності викладачів, якість організаційно-управлінської компетентності.

Кожен заклад освіти має свої особливості – тип, рівень освіти, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, освітня програма тощо. Усі ці складові впливають на формування для кожного окремого закладу внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти. Запровадження внутрішньої системи забезпечення якості – стратегічне рішення школи, яке може допомогти поліпшити її загальну дієвість та забезпечити міцну основу для ініціатив щодо її ефективного та сталого розвитку.

При розбудові внутрішньої системи забезпечення якості необхідно спиратися на такі **принципи**:

1. *Дитиноцентризм.* Головним суб'єктом, на якого спрямована освітня діяльність школи, є дитина.

2. *Автономія закладу освіти,* яка передбачає самостійність у виборі форм і методів навчання, визначення стратегії і напрямів розвитку закладу освіти, які відповідають нормативно-правовим документам, Державним стандартам загальної середньої освіти.

3. *Цілісність системи управління якістю.* Усі компоненти діяльності закладу освіти взаємопов'язані, це створює взаємозалежність між ними. Наприклад, якість освіти залежить від оптимального добору педагогічних кадрів, мотивуючого освітнього середовища, використання освітніх технологій, спрямованих на оволодіння ключовими компетентностями, сприятливої для творчої роботи психологічної атмосфери. Зниження якості хоча б одного названого компоненту знизить у цілому якість освіти.

4. *Постійне вдосконалення.* Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти – це постійний процес, за допомогою якого відбувається вдосконалення освітньої діяльності, підтримується дієвість закладу, забезпечується відповідність змінам у освітній сфері, створюються нові можливості тощо.

5. *Вплив зовнішніх чинників.* Система освітньої діяльності у закладі освіти не є замкнутою, на неї безпосередньо впливають зовнішні чинники – засновник, місцева громада, освітня політика держави.

6. *Гнучкість і адаптивність.* Система освітньої діяльності змінюється під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства.

Система освітньої діяльності закладу освіти є динамічною, тому тільки постійний моніторинг може забезпечити її вдосконалення.

Закон України «Про освіту» (частина 3 статті 41) визначає, що внутрішня система забезпечення якості освіти має такі основні складові:

- стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти;
- система та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування.

Однак Закон не обмежує вибір інших складових, доцільність яких визначає сам заклад освіти, зважаючи на специфіку діяльності та стратегію розвитку. Запропоновані законом складові фактично утворюють чотири напрями внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти закладу (Схема 1.):

1. *Освітнє середовище.*
2. *Система оцінювання освітньої діяльності учнів.*
3. *Система педагогічної діяльності.*
4. *Система управлінської діяльності*

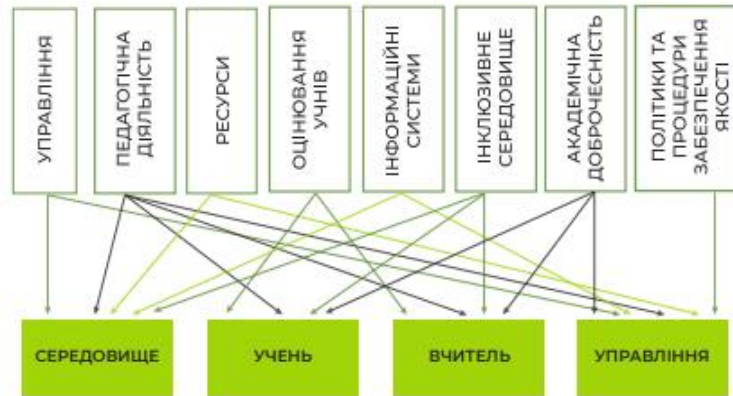

схема 1.

Організація внутрішнього контролю

Внутрішній контроль (ВШК) - це управлінська функція, яка є попередньою до всебічного аналізу процесу навчання та виховання. Внутрішньо шкільний контроль дає можливість визначити, наскільки якісно здійснюється в школі процеси навчання та виховання, як відносяться до своїх функціональних обов'язків не тільки педагога, діяльність яких контролюється, але й керівники школи.

Здійснення внутрішньо шкільного контролю потребує від керівництва та інших працівників, які залучені до контролю, теоретичної й методичної підготовки та компетентності, відповідальності при прийнятті рішень за підсумками контролю.

Система внутрішньо шкільного контролю повинна бути планомірною, обґрунтованою й всебічною, а його результати – основою для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Відповідно до значення внутрішнього контролю для діяльності школи, можна визначити, що контроль має бути:

- *багатоцільовий* – тобто спрямований на перевірку різних питань (навчально-виховна, методична, науково-дослідна й експериментальна діяльність, удосконалення навчально-матеріальної бази школи, виконання санітарно-гігієнічних вимог, дотримання техніки безпеки та ін.);

- *багатобічний* – означає застосування різних форм і методів контролю до одного й того самого об'єкта (*фронтальний, тематичний, персональний контроль діяльності вчителів і т. п.*);

- *багатоступінчастий* – контроль одного й того самого об'єкта різними рівнями органів управління (*роботу вчителя в ході освітнього процесу контролює директор, заступник директора, голова методичного об'єднання, представники управління освіти і т. д.*).

Мета внутрішнього шкільного контролю полягає в:

- зборі оперативної інформації про стан керованих підсистем;
- поширенні передового педагогічного досвіду;

- підвищення рівня навчальних досягнень школярів;
- підвищення рівня вихованості учнів;
- своєчасному виявленні й виправленні, попередженні помилок, недоліків в організації й здійсненні навчально-виховного процесу;
- кваліфікованій допомозі педагогам у підвищенні педагогічної майстерності, в оволодінні сучасними технологіями, ефективними методами навчання і виховання.

Функції внутрішнього шкільного контролю:

- інформаційна (створення достатньої кількості правдивої інформації про якість освіти і виховання в школі);
 - діагностична (вивчення реального стану навчально-виховного процесу та його результативності в школі);
 - управлінська (реальний вплив управління на реалізацію мари та завдань діяльності);
 - педагогічна (побудова цілісного процесу навчання, виховання та розвитку учнів);
 - адаптаційна (мінімізація негативних наслідків у школі)
- Керівник повинен знати:
- *структуру внутрішнього шкільного контролю в школі;*
 - *зміст кожної підсистеми;*
 - *форми і методи контролю.*

Види, форми і методи контролю.

Вид контролю – це сукупність форм контролю, проведених з певною метою.

Виходячи з мети проведення, можна виділити два види контролю: тематичний (поглиблене вивчення й одержання інформації про стан певного елемента управління) і фронтальний (одночасна всебічна перевірка об'єкта управління в цілому).

Форма контролю – це спосіб організації контролю. Форми розрізняють за періодичністю та за способом організації.

За періодичністю:

- вхідний;
- попередній;
- поточний;
- проміжний;
- підсумковий.

За способом організації:

- персональний;
- класно-узагальнюючий;
- предметно-узагальнюючий;
- тематично-узагальнюючий;
- оглядовий;

- комплексно-узагальнюючий.

Метод контролю – це спосіб практичного здійснення контролю для досягнення поставленої мети.

Найбільш ефективними методами контролю для вивчення стану освітньої діяльності є:

- спостереження;
- аналіз;
- бесіда;
- вивчення документації;
- анкетування;
- хронометраж;
- усна або письмова перевірка знань.

Об'єкти внутрішньошкільного контролю

- Навчально-виховна робота.
- Методична робота.
- Виховна робота.
- Експериментальна та науково-дослідна робота.
- Навчально-матеріальна база.
- Забезпечення освітньої діяльності.

Структура організації внутрішнього контролю складається з таких етапів:

- 1) визначення мети і об'єкта контролю;
- 2) складання плану перевірки;
- 3) вибір видів і методів контролю;
- 4) констатування фактичного стану справ;
- 5) об'єктивна оцінка цього стану;
- 6) висновки, що впливають з оцінки даного стану;
- 7) рекомендації щодо підвищення ефективності навчально-виховного процесу або ліквідації недоліків;
- 8) повторний контроль за виконанням рекомендацій.

Контроль за станом викладання навчальних предметів. Мета такого контролю — це підвищення якості викладання вчителем навчальних предметів і якості знань, умінь і навичок та вихованості учнів. У річному плані роботи закладу освіти вказано перелік навчальних дисциплін, стан викладання яких планується вивчати, а також строки вивчення, хто буде вивчати (директор чи заступник директора з навчально-виховної роботи), і в якій формі будуть заслуховуватися результати контролю: на засіданні педагогічної ради чи узагальнюватимуться у наказі.

У ході перевірки стану викладання навчального предмету вивчаються такі питання:

— якість та ефективність уроків учителя; якість знань, умінь і навичок учнів;

- виконання вчителем навчальних планів і програм;
- організація позакласної роботи з предмета;
- участь учителя в різних формах методичної роботи.

Перед відвідуванням і спостереженням уроків директор (заступник директора з навчально-виховної роботи) знайомиться з програмними вимогами з даного навчального предмета, із змістом навчального матеріалу в підручниках, посібниках, з методичними рекомендаціями, статтями в предметних журналах щодо вивчення окремих тем, з методичними листами Міністерства освіти, з передовим педагогічним досвідом з даного предмету, на основі записів у журналі встановлює, який матеріал вже вивчено, що задано додому, яка система оцінок учнів.

Результати спостереження навчальних занять директор, заступник директора фіксують у журналі внутрішкільного контролю (кожен окремо). Форма запису і ведення журналу довільна. У процесі спостереження уроків перевіряючий звертає увагу на такі питання:

- знання вчителем фактичного матеріалу;
- доцільність вибору методів і прийомів навчання;
- способи активізації і стимулювання пізнавальної діяльності учнів;
- питома вага самостійних і творчих завдань на уроці;
- використання диференційованого та індивідуального підходу до учнів на уроці;
- дотримання принципів навчання;
- виховання інтересу до предмета;
- система перевірки і оцінки знань, умінь і навичок учнів, вмотивованість і об'єктивність оцінювання;
- щільність уроку, раціональне використання часу;
- забезпечення міжпредметних зв'язків у процесі реалізації дидактичної мети уроку;
- використання можливостей уроку для формування загальнонавчальних умінь і навичок;
- якість засвоєння учнями навчального матеріалу на уроці;
- обсяг і характер домашніх завдань;
- психологічний мікроклімат на уроці

Після відвідування уроку чи системи уроків учителя перевіряючий проводить глибокий педагогічний аналіз навчального заняття, вказує на його позитивні сторони, недоліки (якщо такі є), надає необхідну методичну допомогу.

При перевірці виконання вчителем навчальної програми керівник школи зіставляє календарні плани із записами в класному журналі, зошитах учнів, звертає увагу на виконання практичних і лабораторних робіт, навчальних екскурсій, проведення достатньої кількості контрольних робіт, з'ясовує доцільність внесення коректив (якщо такі зроблені) у послідовність вивчення навчального матеріалу, в розподіл часу на його вивчення.

Контроль за організацією позакласної роботи з предмета передбачає перевірку виконання плану роботи предметного гуртка, спостереження і аналіз навчальних занять, якість відвідування гуртка учнями, результативність його роботи, а також врахування участі учителя в організації та проведенні учнівських олімпіад з предмета, днів або тижнів, вечорів з даної навчальної дисципліни та інших заходів.

На рівень педагогічної майстерності значною мірою впливає і участь учителя в різних формах методичної роботи. Тому керівники школи при перевірці стану викладання навчального предмету вивчають і результативність методичної роботи вчителя.

Контроль за якістю знань, умінь і навичок учнів. Рівень знань, умінь і навичок учнів є головним критерієм в оцінці роботи вчителя, тому перевірка їх є важливою складовою частиною внутрішкільного контролю. Контроль за якістю знань, умінь і навичок учнів передбачає такі завдання:

1) виявлення фактичного рівня знань, умінь і навичок учнів та відповідність їх програмним вимогам;

2) з'ясування причин низької успішності учнів класу або окремих учнів;

3) вивчення системи роботи вчителя з відстаючими учнями з метою попередження недоліків та ліквідації прогалин у знаннях, а також системи роботи з обдарованими учнями;

4) надання методичної допомоги вчителю щодо підвищення якості знань, умінь і навичок учнів, удосконалення форм і методів роботи з відстаючими, а також з творчо обдарованими учнями.

Основними методами контролю є спостереження уроків, усне опитування учнів за раніше складеними питаннями, опитування учнів у кінці уроку (5-7 хв.), короткочасні письмові роботи, письмові контрольні роботи після вивчення теми, в кінці чверті, навчального року, а також перевірка техніки списування, техніки читання учнів.

До складання текстів контрольних робіт залучаються керівники предметних методоб'єднань, метооб'єднань учителів початкових класів.

Директор або заступник директора з навчально-виховної роботи перевіряють об'єктивність оцінки знань, умінь і навичок учнів, відповідність її нормативним вимогам щодо оцінювання, наявності достатньої кількості оцінок для виставлення підсумкової оцінки за чверть.

Результати контролю за якістю знань, умінь і навичок учнів обговорюються на засіданні педагогічною ради школи, методичного об'єднання, оформляються наказом по школі.

Контроль за веденням шкільної документації. У систему контролю за веденням шкільної документації входить перевірка класних журналів, зошитів, щоденників учнів, журналів груп продовженого дня, факультативних занять, предметних гуртків.

Перевірка ведення учнівських зошитів дає змогу виявити багато сторін навчально-виховного процесу: якість і характер письмових робіт, якість і періодичність перевірки вчителем зошитів, культуру ведення їх (охайність записів, каліграфія, дотримання вимог єдиного мовного режиму), систему роботи над помилками, обсяг і характер домашніх завдань, якість знань учнів.

За результатами перевірки учнівських зошитів може бути виданий наказ по школі або це питання може вноситися на методичні оперативки, на засідання методичного об'єднання.

Систематична перевірка ведення зошитів сприяє покращанню грамотності учнів, каліграфії, охайності в записах, відповідальності вчителя за якість та періодичність перевірки зошитів.

Важливим джерелом отримання інформації про стан навчально-виховного процесу в школі є класний журнал. Він дає можливість з'ясувати виконання вчителем навчальних програм, характер самостійних і творчих робіт, успішність учнів, якість і своєчасність записів у журналі.

Систематичність перевірки класних журналів — 1-2 рази в місяць

Зауваження щодо ведення класних журналів директор або заступник директора з навчально-виховної роботи записує на окремій сторінці в кінці журналу із вказівкою термінів ліквідації недоліків.

Перевірка ведення учнівських щоденників дає можливість керівництву школи виявити обсяг завдань з кожного предмета, завантаженість учнів протягом тижня, виставлення оцінок класним керівником у щоденник, акуратність ведення записів, ознайомлення батьків з успішністю учнів.

Результативність внутрішньошкільного контролю значною мірою залежить від виконання рішень, прийнятих педагогічною радою, а також наказів директора школи.

Основні недоліки відвідування та аналізу уроків

- ✓ Не проводиться якісна всебічна підготовка до відвідування уроку.
- ✓ Часто не визначається мета відвідування.
- ✓ Не завжди проводиться аналіз уроку.
- ✓ Висновки не завжди чи не повністю відповідають меті відвідування.
- ✓ Висновки неконкретні, скупі.
- ✓ За висновками не простежується основного – результативності уроку.
- ✓ Для аналізу уроків використовується єдина (часто й неадаптована) схема.
- ✓ Рекомендації загальні, часто суперечливі, випадкові, неадресні.
- ✓ Висновки не можуть бути використані для подальшого планування організації методичної роботи з педагогіка, вдосконалення всієї системи навчально-виховної роботи.
- ✓ Не простежується робота щодо виконання рекомендацій, даних на попередніх уроках.